

*Омельченко М.М. аспірант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0009-0002-2435-9977*

Omelchenko M.M. graduate student of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕ-
ФОРМУВАННЯМ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: РЕ-
ГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР (2014-2021 РОКИ)**

**INSTITUTIONAL MECHANISMS OF STATE GOVERNANCE FOR RE-
FORMING UKRAINE'S SECURITY AND DEFENSE SECTOR: RE-
GIONAL DIMENSION (2014-2021)**

Стаття присвячена дослідженню інституційних механізмів державного управління реформуванням сектору безпеки і оборони України в регіональному вимірі в період 2014-2021 років. Проаналізовано систему державного управління військово-економічними відносинами на регіональному рівні, досліджено вплив діяльності військової організації держави на соціально-економічний розвиток регіонів України. Розглянуто методичні підходи до оцінки регіональних військово-економічних відносин та їх впливу на рівень промислового потенціалу регіонів. Визначено основні проблеми координації між центральними та регіональними органами влади у сфері реформування СБО. Запропоновано рекомендації щодо удосконалення управлінських рішень у галузі військового будівництва з урахуванням регіональної специфіки.

Ключові слова: інституційні механізми, державне управління, сектор безпеки і оборони, регіональний розвиток, військово-економічні відносини, координація, децентралізація.

The article examines institutional mechanisms of public administration for security and defense sector reform in Ukraine in the regional dimension during 2014-2021. The system of public administration of military-economic relations at the regional level is analyzed, and the impact of military organization activities on the socio-economic development of Ukrainian regions is studied. Methodological approaches to assessing regional military-economic relations and their impact on the industrial potential of regions are considered. The main coordination problems between central and regional authorities in the field of SDS reform are identified. Recommendations for improving management decisions in military construction taking into account regional specifics are proposed.

Keywords: *institutional mechanisms, public administration, security and defense sector, regional development, military-economic relations, coordination, decentralization.*

Постановка проблеми. Реформування сектору безпеки і оборони України в період 2014-2021 років характеризувалося не лише створенням нових правових засад, але й формуванням складної системи інституційних механізмів державного управління, що функціонували в умовах адміністративно-територіальної реформи та децентралізації влади. Особливу актуальність у цьому контексті набуває дослідження регіонального виміру реформ СБО, оскільки ефективність державного управління значною мірою залежить від якості координації між центральними та регіональними органами влади.

В останні роки відзначається суттєве розширення та зміна характеру військово-економічних відносин у регіонах, що потребує наукового осмислення та розробки відповідних управлінських механізмів. Для України це питання набуває особливої ваги в контексті необхідності забезпечення ефективної взаємодії між Міністерством оборони України, регіональними військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання оборонно-промислового комплексу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу інституційних механізмів державного управління реформуванням СБО на регіональному рівні для підвищення ефективності управлінських рішень та оптимізації використання ресурсів у сфері національної безпеки.

Метою статті є аналіз інституційних механізмів державного управління реформуванням сектору безпеки і оборони України в регіональному вимірі в період 2014-2021 років та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади інституційних механізмів державного управління у сфері безпеки і оборони досліджувалися у працях вітчизняних науковців А.І. Семенченка, В.Ю. Богдановича, О.В. Устименка.

Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання специфіки функціонування інституційних механізмів державного управління реформуванням СБО України в регіональному контексті, особливо в умовах децентралізації та адміністративно-територіальної реформи.

Метою статті є аналіз інституційних механізмів державного управління реформуванням сектору безпеки і оборони України в регіональному вимірі в період 2014-2021 років та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Система регіональних військово-економічних відносин в Україні. Формування ефективної системи держав-

ного управління реформуванням СБО в регіональному вимірі потребує розуміння складної природи військово-економічних відносин, що виникають на рівні областей та територіальних громад. [2] Ці відносини можна класифікувати на правові, економічні та фінансові. Правові відносини в українському контексті характеризуються вертикальною та горизонтальною компонентами. Вертикальна складова включає відносини між центральними органами виконавчої влади (Міністерством оборони України, РНБО України) та регіональними структурами. Горизонтальна компонента охоплює договірні відносини між суб'єктами одного рівня, зокрема між підприємствами оборонно-промислового комплексу та регіональними органами влади.

Особливістю української моделі є активна роль обласних державних адміністрацій у координації виконання програм реформування СБО. Відповідно до Закону України "Про місцеві державні адміністрації" [6], обласні адміністрації здійснюють координацію діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади у сфері оборони та національної безпеки.

Економічні відносини в регіональному вимірі мають двосторонню спрямованість. З одного боку, вони забезпечують задоволення потреб військових формувань через закупівлі товарів та послуг у регіональних суб'єктів господарювання. З іншого боку, підприємства ОПК та військові частини надають послуги цивільному сектору економіки регіонів. За даними Міністерства оборони України, станом на 2021 рік на території всіх областей України функціонували військові частини та установи, які забезпечували зайнятість понад 250 тисяч осіб, включаючи військовослужбовців та цивільний персонал [1]. Це створювало значний мультиплікативний ефект для регіональних економік.

Фінансові відносини характеризуються формуванням, розподілом та використанням фондів грошових коштів для забезпечення діяльності військової організації держави. В українських реаліях особливу роль відіграють відносини щодо фінансування заходів територіальної оборони, підготовки резервістів та військово-патріотичного виховання, що здійснюється за рахунок як державного, так і місцевих бюджетів. Інституційна архітектура управління реформами СБО на регіональному рівні. Інституційні механізми державного управління реформуванням СБО в регіональному вимірі в Україні характеризуються багаторівневою структурою, що включає центральний, регіональний та місцевий рівні управління. [2]

Центральний рівень представлений Радою національної безпеки і оборони України, Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил України та іншими центральними органами виконавчої влади. Координаційна роль РНБО України посилилася після 2014 року, коли до її компетенції було віднесено координацію та контроль діяльності органів ви-

конавчої влади у сфері національної безпеки і оборони на всіх рівнях управління. [5]

Регіональний рівень в українській моделі представлений обласними державними адміністраціями, які відповідно до постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Типового положення про військово-цивільну адміністрацію" здійснюють координацію діяльності у сфері оборони на відповідній території. Особливістю української системи є створення у 2014-2015 роках військово-цивільних адміністрацій в Донецькій та Луганській областях, [7] які отримали розширені повноваження у сфері забезпечення національної безпеки. Важливою інституційною новацією стало створення у структурі обласних державних адміністрацій підрозділів з питань національної безпеки та оборони. Ці підрозділи забезпечують координацію між центральними органами виконавчої влади та регіональними структурами у процесі реалізації реформ СБО. [9]

Місцевий рівень представлений органами місцевого самоврядування, на які покладено функції здійснення первинного військового обліку, сприяння призову на військову службу, забезпечення заходів територіальної оборони. Реформа децентралізації суттєво розширила повноваження територіальних громад у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема в частині фінансування заходів цивільного захисту та військово-патріотичного виховання.

Механізми координації та взаємодії. Ефективність інституційних механізмів державного управління реформуванням СБО значною мірою залежить від якості координації між різними рівнями управління. [3] В українській практиці використовуються як формальні, так і неформальні механізми координації.

Формальні механізми включають:

- Координаційні ради з питань національної безпеки при обласних державних адміністраціях;
- Систему звітування територіальних органів центральних органів виконавчої влади перед обласними адміністраціями;
- Механізм узгодження планів та програм розвитку СБО між центральним та регіональним рівнями;
- Процедури моніторингу виконання заходів реформування СБО на регіональному рівні.

Неформальні механізми характеризуються створенням робочих груп, експертних рад, проведенням регулярних нарад та консультацій між представниками різних рівнів управління. Особливістю української моделі є активне залучення громадських організацій та волонтерського руху до процесів реформування СБО. Це створило додаткові канали координації та забезпечило більшу відкритість процесу прийняття рішень.

Для оцінки ефективності інституційних механізмів державного управління реформуванням СБО на регіональному рівні доцільно використовувати методологічний підхід, адаптований до українських умов. [3]

Методичний підхід до оцінки впливу регіональних факторів на військово-економічний потенціал України передбачає аналіз за двома напрямками:

1. Оцінка внеску регіону в обороноздатність країни;
2. Аналіз впливу діяльності військової організації держави на соціально-економічну ситуацію в регіоні.

Для оцінки внеску регіону в обороноздатність пропонується використовувати систему показників, що характеризують:

- Соціально-демографічний потенціал (чисельність призовників, рівень освіти, стан здоров'я);
- Промисловий потенціал (наявність підприємств ОПК, виробничі потужності);
- Науково-технічний потенціал (наукові установи, кадри);
- Інфраструктурний потенціал (транспортна мережа, аеродроми, склади);
- Фінансово-економічний потенціал (ВРП, інвестиції, бюджетні доходи).

Для аналізу впливу СБО на регіони необхідно оцінювати:

- Виробничу безпеку (вплив на промислове виробництво);
- Фінансову безпеку (надходження до бюджетів, боргові зобов'язання);
- Соціально-демографічну безпеку (зайнятість, доходи населення);
- Екологічну безпеку (вплив військових об'єктів на довкілля);
- Науково-технічну безпеку (збереження наукового потенціалу).

Аналіз функціонування інституційних механізмів державного управління реформуванням сектору безпеки та оборони в період 2014-2021 років виявив низку системних проблем [1]:

1. Недостатня синхронізація дій між центральними та регіональними органами влади. Це проявлялося у різному розумінні пріоритетів реформування, неузгодженості планів та програм, дублюванні функцій.

2. Обмеженість ресурсного забезпечення регіональних програм розвитку СБО. Незважаючи на збільшення видатків на оборону на центральному рівні, регіональні програми часто недофінансовувалися.

3. Слабкість системи моніторингу та оцінки ефективності реформ на регіональному рівні. Відсутність чітких індикаторів успіху ускладнювала своєчасне виявлення проблем та корегування курсу.

4. Недосконалість правового регулювання взаємодії між різними рівнями управління у сфері СБО.

Для вирішення виявлених проблем пропонується:

- Створення єдиної інформаційної системи координації реформ СБО на всіх рівнях управління;
- Розробка регіональних стратегій розвитку СБО, узгоджених з національними пріоритетами;
- Впровадження системи постійного моніторингу та оцінки ефективності реформ;
- Удосконалення правової бази регулювання регіональних аспектів реформування СБО;
- Посилення інституційної спроможності регіональних органів влади у сфері координації реформ СБО.

Висновки. Дослідження інституційних механізмів державного управління реформуванням сектору безпеки і оборони України в регіональному вимірі в період 2014-2021 років свідчить про формування складної багаторівневої системи управління, що поєднує центральний, регіональний та місцевий рівні. Ця система забезпечила можливість системного підходу до реформування СБО з урахуванням специфічних потреб та можливостей різних регіонів України.

Аналіз показав, що створення нових форм координації між центральними та регіональними органами влади, включаючи різноманітні координаційні органи, удосконалену систему звітування та механізми узгодження планів, сприяло підвищенню ефективності управління реформами. Водночас функціонування цих механізмів супроводжувалося низкою викликів, пов'язаних із синхронізацією дій різних рівнів управління, забезпеченням достатнього ресурсного наповнення програм та створенням ефективної системи моніторингу результатів.

Регіональний вимір реформування СБО характеризується особливою складністю військово-економічних відносин, які охоплюють правові, економічні та фінансові аспекти взаємодії між військовою організацією держави та суб'єктами регіонального розвитку. Ця складність обумовлює необхідність застосування комплексного підходу до управління процесами реформування, що враховує як національні пріоритети, так і регіональну специфіку.

Результати дослідження засвідчують потребу в подальшому удосконаленні інституційних механізмів через створення більш інтегрованої системи координації, розробку регіональних стратегій розвитку СБО та впровадження комплексної системи моніторингу ефективності реформ. Ці заходи мають сприяти підвищенню результативності державного управління у сфері національної безпеки та оптимізації використання наявних ресурсів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом трансформації інституційних механізмів в умовах повномасштабної війни та розробкою рекомендацій щодо їх адаптації до нових викликів національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання Державної програми розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року. К.: Міністерство оборони України, 2021. 156 с.
2. Богданович В.Ю., Свида І.Ю. Державне управління реформуванням сектору безпеки і оборони України: підручник. К.: НУОУ, 2020. 432 с.
3. Семенченко А.І. Методологічні засади державного управління у сфері національної безпеки України: монографія. К.: НАДУ, 2019. 328 с.
4. Устименко О.В. Трансформація системи національної безпеки України в умовах євроінтеграції. Стратегічні пріоритети. 2019. № 3. С. 43-58.
5. Закон України "Про національну безпеку України" від 21.06.2018 № 2469-VIII.
6. Закон України "Про місцеві державні адміністрації" від 09.04.1999 № 586-XIV.
7. Закон України "Про військово-цивільні адміністрації" від 03.02.2015 № 141-VIII.
8. Флурі Ф., Бадрак В. Оборонна реформа: український вимір – 2020. К.: Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2020. 272 с.
9. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затверджена Указом Президента України від 14.03.2016 № 92/2016.

References:

1. Report on the Implementation of the State Program for the Development of the Armed Forces of Ukraine for the period up to 2020. Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine, 2021. 156 p.
2. Bohdanovych, V.Yu., Svyda, I.Yu. State Management of Security and Defense Sector Reform in Ukraine: textbook. Kyiv: NUOU, 2020. 432 p.
3. Semenchenko, A.I. Methodological Foundations of State Management in the Field of National Security of Ukraine: monograph. Kyiv: NAPA, 2019. 328 p.
4. Ustymenko, O.V. Transformation of Ukraine's National Security System in the Context of European Integration. Strategic Priorities. 2019. No. 3. pp. 43-58.
5. Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" dated June 21, 2018 No. 2469-VIII.
6. Law of Ukraine "On Local State Administrations" dated April 9, 1999 No. 586-XIV.
7. Law of Ukraine "On Military-Civil Administrations" dated February 3, 2015 No. 141-VIII.

8. Fluri, Ph., Badrak, V. Defense Reform: Ukrainian Dimension – 2020. Kyiv: Centre for Army, Conversion and Disarmament Studies, 2020. 272 p.

9. Concept for the Development of the Security and Defense Sector of Ukraine, approved by the Decree of the President of Ukraine dated March 14, 2016 No. 92/2016.